

 Anyagtudomány és Technológia Tanszék

Ötvözetek leromlási folyamatai 1.

Törés Fáradás

Anyagszerkezettan és anyagvizsgálat
BMEGEMTBGA1

1

 Az előadás során megismerjük

Ötvözetekben bekövetkező törési jelenség

- az állapotényezőök hatását;
- a törések alapvető fajtáit, mechanikai és fraktográfiai jellemzőit;
- a lineárisan rugalmas, illetve a képlékeny törésmechanika elméletét;
- a törésmechanikai tervezés koncepcióját.

2

2

 Bevezetés

Törés: az anyagban folytonossági hiány jön létre, amitől az darabokra eshet szét.

Törés folyamata:

- Repedés keletkezése;
- Repedés terjedése és a törés létrejötte.

Képlékeny (szívós) törés: a törést megelőzően jelentős mértékű képlékeny alakváltozás lép fel.

Ridegtörés: hirtelen bekövetkező jelenség, minimális képlékeny alakváltozás előzi meg. A kis hőmérséklet, bonyolult, húzó feszültségi állapot és a nagy terhelési sebesség elősegíti a ridegtörés fellépését.

Repedés mindig van az anyagban, legfeljebb nem tudjuk kimutatni.

3

3

---

att Káresetek

- 2700 db Liberty típusú hegesztett hajó gyártása a második világháború során. 400 db-on törés jelentkezett, amelyből 90 komolynak számított. 10 hajó kettétörtött.
- A hegesztett kötések rosszminőségű (félig csillapított) acélból készültek, repedésszerű hibákat tartalmaztak (anyaghiba).
- A törések feszültséggyűjtő helyekből indultak ki (konstrukciós hiba).
- Az acélok szívóssága kicsi volt, az utólagos Charpy-vizsgálat ezt mutatta.

4

4

---

att Káresetek

Az előző ábrán látható tartály egy 2 tonna tömegű, 46 m-re rögzített darabja.

5

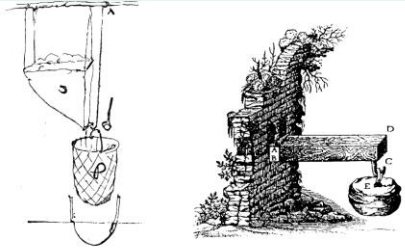

---

att Szilárdságmérés történelmi előzménye

2. ábra
LEONARDO DA VINCI szakító kísérlete
1 - vizsgált buzal
2 - kosár, amelybe a homokot engedik
3 - a homokot tartalmazó tartály

3. ábra
GALILEO GALILEI vizsgálata a befogott tartók szilárdságának meghatározására

6

6

---

ati Repedés keletkezése az üzemelés során

- Időleges túlterhelés, illetve környezeti tényezők hatása
- Korróziós fáradás
- Feszültségkorrózió
- Hidrogén okozta elridegedés
- Hőmérséklet és mechanikai terhelés együttes hatása, kúszási repedés
- Hősokk okozta repedés.

Repedések kimutatása:
roncsolásmentes anyagvizsgálati módszerekkel.

7

7

---

ati Repedés keletkezése a gyártás során

Öntészet: pórusok, lunkerek, zárványok, melegrepedések keletkezhetnek a technológiai paraméterektől függően.

Melegalakítás: az alakváltozási képesség csökken, pl. szemcsehatármenti kiválásoknál.
Ausztenit szemcsehatár károsodása anizotróp szerkezet következtében.

Hidegalakítás: az alakváltozó képesség kimerülése miatt.

Hidrogén hatására bekövetkező repedés, pelyhesedés.

Hőkezelés: edzési repedés.

Hegesztés: meleg- és hidegrepedés, relaxációs repedés.

Forgácsolás: életlen szerszám vagy túl nagy terhelés esetén.

8

8

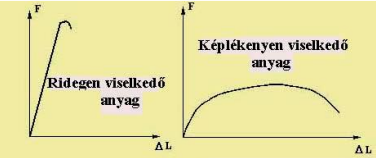

---

ati Rideg-szívós viselkedés

A szerkezeti anyagaink tönkremenetelének két szélsőséges típusa a ridegtörés illetve a szívós (képlékeny) törés. A rideg illetve képlékeny viselkedést az adott anyagon végzett szakítóvizsgálat is jól szemlélteti.

9

9

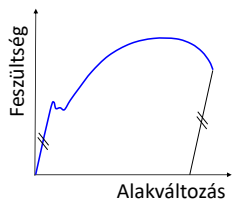

---

att Szívós törés I.

Jelentős mértékű képlékeny alakváltozás a törés előtt.

10

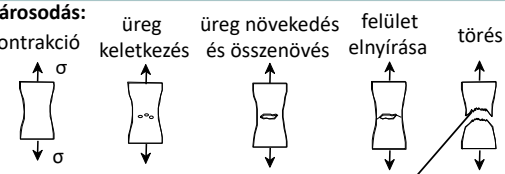
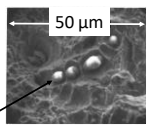

10

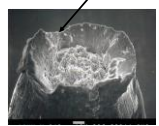
att Szívós törés II.

Károsodás: kontrakció, üreg keletkezés, üreg növekedés és összenövés, felület elnyírása, törés

Acél töretfelülete

Második fázisú részecskék, elősegítik üregek keletkezését.

11

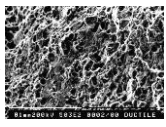
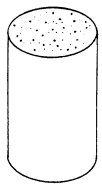

11

att Rideg törés

- A töretfelület merőleges a húzás tengelyére.
- Kontrakció nem lép fel az alakítás során.
- Nincs makroszkopikus képlékeny alakváltozás.
- A töretfelület átmetszi a szemcséket.

12

12

att **Állapot tényezők**

Az anyag szívós (képlékeny) vagy rideg viselkedése az anyagnak nem tulajdonsága, hanem állapota, és annak szerkezetén kívül az állapot tényezők befolyásolják.

Feszültségi állapot
 A többtengelyű húzófeszültségek a rideg állapot felé, a többtengelyű nyomófeszültségek a képlékeny állapot felé viszik el az anyag viselkedését.

Hőmérséklet
 Növekvő hőmérséklet hatására az anyag képlékenyebben, csökkenő hőmérséklet esetén ridegebben viselkedik.

Igénybevétel sebessége
 Növekvő sebesség hatására az anyag ridegebben, csökkenő sebesség esetén képlékenyebben viselkedik.

13

13

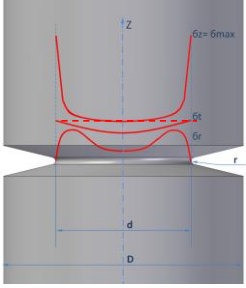

---

att **Feszültségi állapot hatása**

Névfleges feszültség

$$\sigma_n = \frac{F}{A}$$

Maximális feszültség

$$\sigma_{max} = \sigma_n \cdot \alpha_k$$

$\alpha_k (K_t)$ – feszültségkoncentrációs tényező

$$\alpha_k = \frac{\sigma_{max}}{\sigma_n}$$

Rugalmas megoldás

14

14

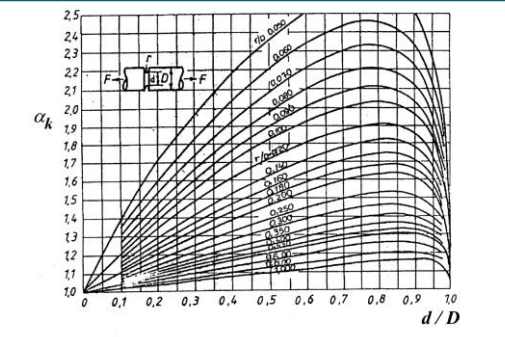

---

att **Diagram α_k meghatározására**

15

15

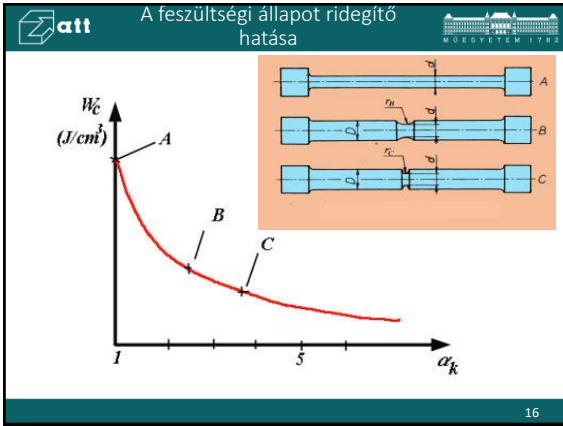

16

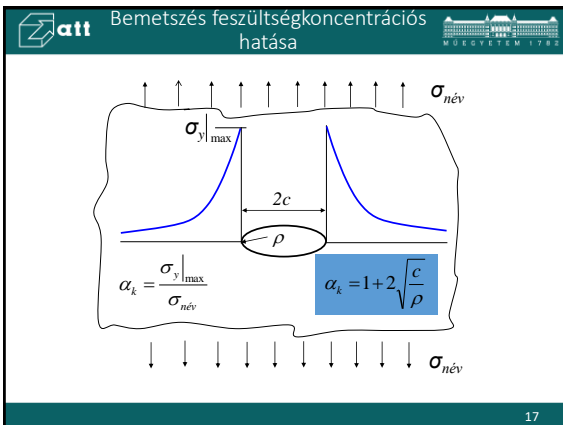

17

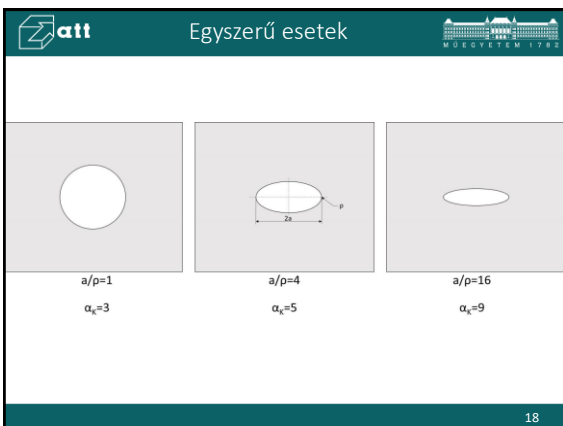

18

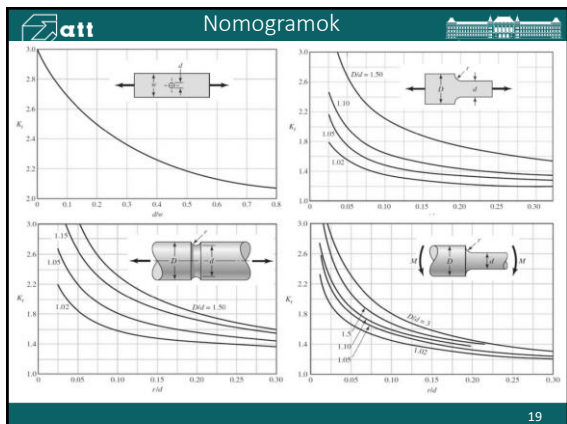

19

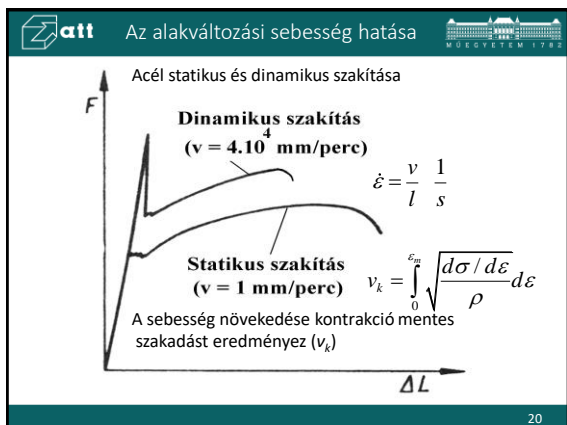

20

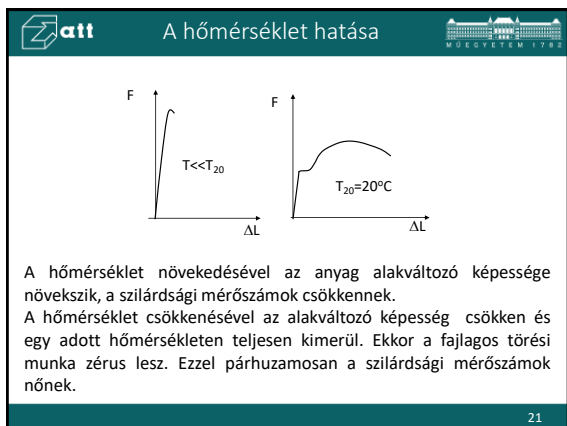

A hőmérséklet növekedésével az anyag alakváltozó képessége növekszik, a szilárdsági mérőszámok csökkennek.
 A hőmérséklet csökkenésével az alakváltozó képesség csökken és egy adott hőmérsékleten teljesen kimerül. Ekkor a fajlagos törési munka zérus lesz. Ezzel párhuzamosan a szilárdsági mérőszámok nőnek.

21

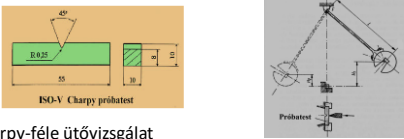

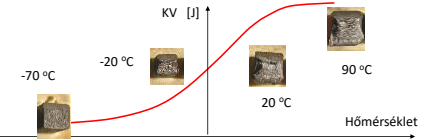
---

att A hőmérséklet és a bemetszés érzékenység együttes vizsgálata MŰEGYETEM 1782

ISO-V Charpy próbatest

Charpy-féle ütővizsgálat

KV [J]

Hőmérséklet

-70 °C -20 °C 20 °C 90 °C

22

22

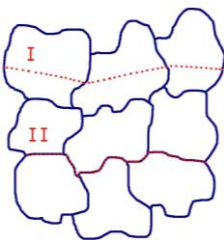
---

att Törtérfületek vizsgálata MŰEGYETEM 1782

Ridegtörés: a törési energia új felületek képződésére fordítódik, a törés pedig:

- I. Transzkristallin, vagy
- II. Interkristallin lehet.

Szívós törés: a törési energia képlékeny alakváltozásra és új felületek képződésére fordítódik. Üregek keletkezése, növekedése és összenövése a jellemző.

23

23

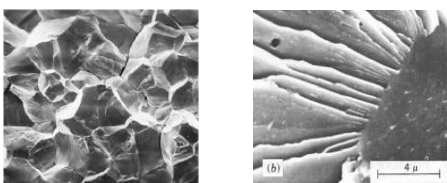

---

att Transzkristallin (hasadásos) törés MŰEGYETEM 1782

A repedés a szemcséken keresztül, meghatározott kristálysíkokon terjed.

24

24

---

att Interkristallin törés

A törés a szemcsék között, a szemcsehatárokon történik.

25

25

---

att Szívós törés

A töretfelület gödrös, tompa fényű. A törést a csúsztatófeszültségek hatására bekövetkező elnyíródás okozza.

Üregek összenövése   Üregek képződése második fázis körül

26

26

---

att Az előadás során megismerjük

Fáradási jelenség, ötvözetek fáradás okozta tönkremenetele

- Az ismétlődő terhelés jellemzőit;
- A Wöhler-görbét és használatát;
- A fáradás mechanizmusát;
- A fáradást befolyásoló tényezőket;
- A fáradás statisztikus jellegét és kiértékelését.

27

27

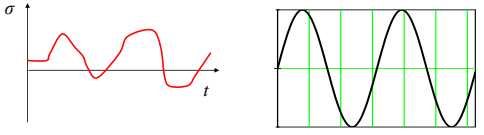

---

att Ismétlődő igénybevételek

A kifáradás jelenségét A. Wöhler ismerte fel az 1800-as évek végén. Biztonságra méretezett vasúti tengelyek hosszabb üzemidő után az ismétlődő igénybevételek hatására eltörtek, annak ellenére hogy a terhelő feszültség **jóval a folyáshatár alatt** volt. Ez a jelenség hívta fel a figyelmet a kifáradásra.

Szinuszos feszültségváltozás

28

28

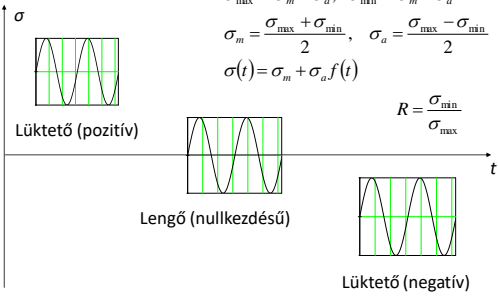

---

att Ciklikus terhelés jellemzői

$\sigma_{\max} = \sigma_m + \sigma_a$, $\sigma_{\min} = \sigma_m - \sigma_a$
 $\sigma_m = \frac{\sigma_{\max} + \sigma_{\min}}{2}$, $\sigma_a = \frac{\sigma_{\max} - \sigma_{\min}}{2}$
 $\sigma(t) = \sigma_m + \sigma_a f(t)$
 $R = \frac{\sigma_{\min}}{\sigma_{\max}}$

Lüktető (pozitív)
Lengő (nullkezdésű)
Lüktető (negatív)

29

29

---

att Alapvető ciklikus igénybevételek

Húzás-nyomás   Váltakozó csavarás   Váltakozó hajlítás

30

30

---

att Forgó-hajlító fárasztógép MŰEGYTEM 1782

$M = bF$

$\sigma = \frac{M}{I} y, I = \frac{d^4 \pi}{64}, \sigma_{\max} = \frac{M d}{I} \frac{d}{2}, \sigma(t) = \sigma_{\max} \sin 2\pi N$

31

31

---

att Wöhler-görbe MŰEGYTEM 1782

$\sigma_m = \text{állandó}$
vagy $R = \text{állandó}$

$\sigma_m = \text{állandó}$
vagy $R = \text{állandó}$

Kifáradási határ: az a maximális feszültség, amely végtelen sok ismétlődő igénybevétel esetén sem okoz törést.
Tartamszilárdság: az a maximális feszültség, amely megadott ismétlődő igénybevételi számig nem okoz törést.

32

32

---

att Kifáradási határ és tartamszilárdság különböző anyagoknál MŰEGYTEM 1782

$R = \text{állandó}$

acél
aluminium

igénybevételek száma

33

33

---

att A kifáradás mechanizmusa MŰSZEREM 1782

Minden fáradási ciklus egy bizonyos mértékű képlékeny alakváltozási munkát fogyaszt. Minden ciklusban a próbatest keményedése (lágyulása) történik.

1. Repedések keletkezése; 2. Nem terjedő repedések szakasza; 3. Repedés terjedés szakasza;

34

34

---

att Fáradásos törtétfelület MŰSZEREM 1782

Repedés keletkezés

Lassú terjedés (kagylós felület)

Ridegtörés

35

35

---

att A kifáradási határt befolyásoló tényezők MŰSZEREM 1782

- A feszültségi állapot jellege, feszültséggyűjtő helyek.
- A feszültség időbeli lefolyása.
- Az igénybevétel frekvenciája.
- A próbatest mérete.
- Az a közeg, amelyben a fáradás lefolyik.

36

36

---

att Bemetszések és feszültséggyűjtő helyek hatása MŰEGYTEM 1782

$$\sigma_n = \frac{F}{A}, \quad \sigma_{max} = \alpha_k \sigma_n$$

$$\sigma_k = \beta_k \sigma_{k\alpha}$$

37

37

---

att Az igénybevételi frekvencia hatása MŰEGYTEM 1782

38

38

---

att Kis- és nagyciklusú fáradás MŰEGYTEM 1782

A ciklikus terhelés szintje kisebb mint a folyáshatár :
nagyciklusú fáradás ($N \sim 10^6 - 10^8$)

A ciklikus terhelés szintje nagyobb mint a folyáshatár :
kisciklusú fáradás ($N \sim 10^3 - 10^4$)

39

39
